

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПЛАН ЗА 2019 – 2021 Г. НА ИНСТИТУТА ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

Академични речници на българския език

Проект: Речник на българския език

Звено: Секция за българска лексикология и лексикография

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: проф. д-р Диана Благоева

Участници: проф. д-р Диана Благоева, проф. д-р Сия Колковска, проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова (извънщатен сътрудник), доц. д-р Цветелина Георгиева, гл. ас. д-р Атанаска Атанасова, гл. ас. д-р Ванина Сумрова, гл. ас. д-р Надежда Костова, Светломира Манова

Анотация: Проектът е насочен към разработване на многотомния тълковен „Речник на българския език“ (<http://ibl.bas.bg/rbe/>), в който се представя в лексикографска форма лексикалното и фразеологичното богатство на българския език в неговото стилистично и функционално разнообразие. Лексикографското описание е с широк хронологичен обхват и включва периода от първата четвърт на XIX в. до наши дни. В издадените досега 15 тома (до буква Р включително) са разработени общо около 120 000 заглавни думи. Речникът предоставя комплексна информация за семантичните, граматичните и стилистичните особености на лексикалните единици, за тяхната употреба и за фразеологичния им потенциал, както и за произхода на заетите от други езици думи, и е предназначен за много широк кръг ползватели. Проектът се отнася към приоритетната област в изследванията на Института за български език *Академични речници на българския език*.

Резултати: Том XVI от „Речник на българския език“.

Проект: Български етимологичен речник

Звено: Секция за българска етимология

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Христина Дейкова

Участници: доц. д-р Христина Дейкова, гл. ас. д-р Симеон Стефанов, Красимира Фучеджиева

Анотация: „Българският етимологичен речник“ е единственото по рода си у нас фундаментално научно изследване на произхода на българската лексика от всички краища на българското езиково землище. В него се изяснява домашният или чуждоезиковият произход на широки пластове от речниковия състав на българския език, като се разкриват връзките на българския език и българския народ с други езици и народи – славянски, балкански, индоевропейски и неиндоевропейски, от най-древни

времена до днес. Чрез етимологичните изследвания на българския език се хвърля светлина с езикови средства върху генезиса на българския народ, върху неговата материална и духовна култура през вековете и върху историята му. Целите и резултатите от научноизследователската дейност по проекта са пряко свързани с изучаването и съхраняването на българското културноисторическо наследство. „Българският етимологичен речник“ има както фундаментално научно, така и научноприложно значение и се ползва от много други хуманитарни научни направления, от различни образователни и културни институции. Многотомният лексикографски труд се разработва в рамките на две от приоритетните направления на Института за български език – *Академични речници на българския език* и *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: Том IX /свезки от „Български етимологичен речник“.

Проект: Европейска лексикографска инфраструктура (European Lexicographic Infrastructure – ELEXIS)

Звено: Секция за българска лексикология и лексикография

Вид на проекта: колективен, международен

Партньори: Институт „Йожеф Стефан“, Словения (координатор); Лексикал компютинг, Чехия; Институт за нидерландски език, Нидерландия; Университет „Сапиенца“, Италия; Ирландски национален университет, Ирландия; Австрийска академия на науките; Център за дигитална хуманитаристика, Белград; Изследователски институт по лингвистика, Унгарска академия на науките; Нов университет в Лисабон, Португалия; К речници, Израел; Институт за компютърна лингвистика „А. Замполи“, Италия; Дружеството за датски език и литература, Дания; Университетът в Копенхаген, Дания; Университетът в Трир, Германия; Институт за естонски език, Естония; Кралска испанска академия.

Срок: 01.02.2018 г. – 31.01.2022 г.

Финансиране: Европейска комисия

Ръководител: проф. д-р Светла Коева (Секция по компютърна лингвистика)

Участници: проф. д-р Светла Коева (Секция по компютърна лингвистика), проф. д-р Диана Благоева-Стефанова, проф. д-р Сия Колковска, проф. д-р Тинко Тинчев (Секция по компютърна лингвистика), гл. ас. д-р Димитър Георгиев (до 18.02.2019) (Секция по компютърна лингвистика), Мартин Ялъмов (Секция по компютърна лингвистика)

Анотация: Изследователските цели на проекта (<https://elex.is>) са съсредоточени върху: разработване на стратегии, инструменти и стандарти за извличане, структуриране и свързване на многоезикови лексикографски ресурси; осигуряване и популяризиране на свободния достъп до лексикографски данни; сътрудничество и обмен на знания между различни изследователски групи. В рамките на проекта ще се изгради научна инфраструктура, която ще обедини изследователски колективи, работещи в областта на лексикографията, компютърната и корпусната лингвистика.

В резултат на изпълнението на проекта ще бъде изградена обща платформа за създаване, споделяне и използване на езикови ресурси и технологии в областта на лексикографията и компютърната лингвистика. Ще бъде осигурен достъп до: съществуващи и новосъздадени лексикографски ресурси; инструменти за

преобразуване, хармонизация и семантично съотнасяне на многоезикови лексикографски данни.

Значението на проекта е в няколко направления: повишаване на качеството и ефективността на лексикографската работа; предоставяне на съвременни компютърни приложения за лексикографска работа; предоставяне на разнообразни многоезикови лексикографски ресурси с приложение в областта на научните изследвания, образованието, преводаческата работа, компютърната обработка на езика.

Проектът се разработва в рамките на приоритетното направление на Института за български език *Академични речници на българския език и Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: многоезикови лексикографски ресурси; платформа за създаване, споделяне и използване на езикови данни; европейска лексикографска научна инфраструктура

Проект: Съвременни лексикални ресурси за българската и чешката неология – теоретични и научноприложни аспекти

Звено: Секция за българска лексикология и лексикография

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Институт по славистика при Чешката академия на науките

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Финансиране: международен обмен по двустранни спогодби на БАН

Ръководител: проф. д-р Сия Колковска

Участници: проф. д-р Сия Колковска, проф. д-р Диана Благоева, доц. д-р Цветелина Георгиева, гл. ас. д-р Надежда Костова, гл. ас. д-р Атанаска Атанасова, гл. ас. д-р Ванина Сумрова, проучв. Светломира Манова; от чешка страна: д-р Божана Нишева, Михал Вашичек (докторант)

Анотация: Проектът има за цел разработването на концепция за създаване на двуезиков българско-чешки и чешко-български електронен неологичен ресурс (обем, състав на словника, оптималната микро- и макроструктура и пр.). Конкретен резултат от проекта в научноприложен план ще бъдат изходните модели на микроструктурата на неологичния ресурс, в които са заложени подходящи характеристики на представяните неологизми от различни части на речта. Задача на българските участници в проекта е и разработването на нов академичен неологичен речник на българския език. Проектът се отнася към приоритетните направления *Академични речници на българския език, Теоретични езиковедски изследвания и Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: неологичен речник на българския език, тематично свързани статии и студии.

Проект: Съпоставително изследване на българска и полска фразеология

Звено: Секция за българска лексикология и лексикография

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Институт по славистика при Полската академия на науките

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: международен обмен по двустранни спогодби на БАН

Ръководител: проф. д-р Диана Благоева

Участници: проф. д-р Диана Благоева, проф. д-р Сия Колковска, проф. д-р Светла Коева (до 01.10.2018 г.); от полска страна: д-р Войчех Сосновски, д-р Анна Кишел, проф. Роман Рошко, д-р Максим Душкин

Анотация: В теоретичен план проектът има за цел да бъдат проучени пътищата и механизмите за обогатяване на фразеологичния фонд на българския и полския език в съвременния период. Съпоставителният подход позволява да бъдат открити както междуезиковите сходства, така и вътрешноезиковите специфики в протичането на актуалните процеси в българската и полската фразеология. В научно-приложен план проектът е насочен към разработването на двупосочен (българско-полски и полско-български) речник на активната фразеология с общо 1000 заглавни единици (500 за българския и 500 за полския език). Речникът на активната фразеология ще обогати съществуващите лексикографски ресурси за български и полски език и ще предостави на изучаващите двата езика информация за значението на активно употребяваните в съвременния период фразеологизми във всеки един от езиците и за техните еквиваленти в другия език. Проектът се отнася към приоритетните области в изследванията на Института за български език *Академични речници на българския език* и *Теоретични езиковедски изследвания*

Резултати: българско-полски фразеологичен речник, тематично свързани студии и статии

Проект: Речник на основните термини в българската наука. Т. VI. Изкуство

Звено: Секция по терминология и терминография

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2019 г. – 2021 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководители: чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Попова, гл. ас. д-р Екатерина Петкова

Участници: чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Попова (извънщатен сътрудник), доц. д-р Борислав Попов (извънщатен сътрудник, ЮЗУ „Неофит Рилски“), гл. ас. д-р Екатерина Петкова, гл. ас. д-р Кристияна Симеонова, ас. д-р Радостина Стоянова, Адриана Христова

Анотация: Цел на проекта е създаването на речник на българските термини, използвани в областта на изкуството. Предназначението на речника е да осигурява точност и еднозначност в професионалната комуникация на специалистите, да подпомага терминологичната практика на ученици, журналисти и на всички членове на обществото, като представи българска терминология в областта на изкуството. В обхвата на речника са включени подобластите: изобразително изкуство, музика, танц, филмово и театрално изкуство. Концепцията за изграждане на речника следва концепцията на завършените четири тома от поредицата терминологични речници в различни научни области. Речникът е предназначен за ученици, студенти и специалисти в съответните области на знанието, но също така може да бъде използван и от най-широки кръгове от българското общество. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Академични речници на българския език*.

Резултати: терминологичен речник в областта на изкуството.

Проект: Изследване на българските диалекти на различни езикови равнища

Звено: Секция за българска диалектология и лингвистична география

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2019 г. – 2021 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: проф. д-р Лучия Антонова-Василева

Участници: проф. д-р Лучия Антонова-Василева, проф. д-р Славка Керемидчиева, доц. д-р Ана Кочева, доц. д-р Лиляна Василева, доц. д-р Кирил Първанов, доц. д-р Илияна Гаравалова, гл. ас. д-р Маргарита Котева, гл. ас. д-р Катерина Ушева

Анотация: Проектът цели изследването на българските диалекти на различни езикови равнища. Включва две теми. **Първата тема *Български диалектен речник: Български диалектен кулинарен речник*** (2019 г. – 2021 г.) е с **ръководител** доц. д-р Ана Кочева и **участници:** проф. д-р Славка Керемидчиева, проф. д-р Лучия Антонова-Василева, доц. д-р Ана Кочева, доц. д-р Лиляна Василева, доц. д-р Кирил Първанов, доц. д-р Илияна Гаравалова, гл. ас. д-р Маргарита Котева, гл. ас. д-р Катерина Ушева. При нейното разработване ще бъде представено словното богатство на българския език на диалектно равнище, което е част от духовната култура на българския народ и показател за националната му идентичност. Речникът ще включва българското словно богатство от тематичния кръг „кулинария“ от цялата българска езикова територия – в диалектния континуум и за пръв път, извън него – българска лексика от Банат, Молдова, Украйна, Крим и др. Речникът ще бъде основа за решаването на важни научноизследователски задачи у нас и в чужбина в областта на етимологията, историята на езика, етнолингвистиката, европеистиката, балканистиката, славистиката, социоллингвистиката и др. С богатството на включения в речника диалектен материал, с широкия обхват на народните говори, той ще представлява интерес и за широката научна и културна общественост. **Втората тема *Изследване на българските говори от географската област Македония – Република Албания, Република Косово и Северна Гърция*** (2017 г. – 2019 г.) е с изпълнител проф. д-р Лучия Антонова-Василева. Разработването на темата цели проучването на съвременните особености на българските диалекти извън държавните граници и по-специално българските говори в Южно Косово. Резултатите от изпълнението включват събирането на актуален теренен материал, както и проучването му на фонетично, морфологично и лексикално равнище. Отделя се внимание и на съпоставителни изследвания на отделни диалектни особености в сравнение с българските говори от останалата езикова територия, славянските и балканските езици.

Проектът се отнася към приоритетните направления на Института за български език *Академични речници на българския език и Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: диалектен кулинарен речник, тематично свързани студии и статии

Проект: Етнолингвистичен речник на българската народна медицина

Звено: Секция за етнолингвистика

Срок: април 2016 – октомври 2019 г. (6 месечно удължение с протокол на НС от 27.11.2018 г.)

Вид на проекта: колективен, национален

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Марияна Витанова

Участници: доц. д-р Марияна Витанова, доц. д-р Ваня Мичева (Секция за история на българския език), гл. ас. д-р Йоанна Кирилова, гл. ас. д-р Калина Мичева-Пейчева, гл. ас. д-р Надежда Николова

Анотация: Традиционната народна култура е развила през вековете система от лечебни практики и магически обреди с лечебна цел. Българската народна медицина е изследвана главно от гледна точка на етнологията и фолклористиката и по-слабо в езиков аспект. *Етнолингвистичният речник на българската народна медицина* ще представи названията за болести и недъзи, средствата за лечение, названията за лечители, за лечебните места и извори, за митичните същества, които причиняват болести или помагат при лечението на болестни състояния, за светците лечители и др. Целта на проекта е да бъдат събрани диалектни лексеми от архиви и публикувани източници, които да бъдат обработени лексикографски във вид на речник. Ще бъде включен езиков материал и от средновековните български лековници, които са уникални паметници за традиционната медицинска култура на българина.

Резултатите от проекта ще представляват интерес както за представителите на научната общност, така и за по-широка читателска аудитория. Речникът ще бъде полезен за висшите учебни заведения при обучението на филолози, етнологии, антрополози, културолози и др.

Проектът се отнася към две от приоритетните научни направления на Института за български език: *Академични речници на българския език* и *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: етнолингвистичен речник

Семантични ресурси и програми за обработка на езика (БулНет)

Звено: Секция по компютърна лингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: проф. д-р Светла Коева

Участници: проф. д-р Светла Коева, гл. ас. д-р Валентина Стефанова, гл. ас. д-р Мария Тодорова, гл. ас. д-р Светлозара Лесева, гл. ас. д-р Цветана Димитрова, д-р Ивелина Стоянова, Христина Кукова, Мартин Ялъмов

Анотация: Основната цел на проекта е обогатяване на Българската лексикално-семантична мрежа БулНет с нови синонимни множества и семантичните релации, които ги свързват. Описанието на синонимните множества включва: синонимите, които назовават дадено понятие; тълковна дефиниция; граматични характеристики на множеството и на отделните синоними, които го съставят; примери за употреба; стилистични и граматични бележки; семантични, словообразователни и екстралингвистични връзки с други синонимни множества; връзка със съответното

синонимно множество в английски и посредством английски – с още 22 лексикално-семантични мрежи (УърдНет) (<http://dcl.bas.bg/bulnet/>).

Разширяването на Българската лексикално-семантична мрежа БулНет е свързано както с теоретични изследвания в областта на лексикалния състав, граматичната и семантичната структура на българския език, така и с разработването на компютърни приложения за обработка на езика, подпомагащи лингвистичните изследвания, преводаческата работа и езиковото обучение.

Резултатите от проекта предоставят възможности за ефективно използване на Българската лексикално-семантична мрежа БулНет в компютърната обработка на езика: за разширено търсене и извличане на информация, отстраняване на семантична многозначност, семантичен анализ, откриване на междуезикови връзки и др.

Проектът се разработва в рамките на две от приоритетните направления на Института за български език: *Академични речници на българския език* и *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: лексикално-семантична мрежа за български, част от многоезиковата лексикално-семантична мрежа УърдНет; онлайн система за търсене в многоезиковата лексикално-семантична мрежа УърдНет; студии и статии, представящи теоретичната работа и практическото приложение на създадените ресурси и програми за обработка на езика

Теоретични езиковедски изследвания

Проект: Нормативна граматика на съвременния български език

Звено: Секция за съвременен български език

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 01.07. 2016 – 30.06.2020 г. (удължен с една година – протокол № 20/14.12.2018 г. на НС на Института за български език)

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Руска Станчева

Участници: доц. д-р Руска Станчева, проф. д-р Вяра Малджиева (от Торунския университет „Н. Коперник“), доц. д-р Катя Чаралозова, доц. д-р Татяна Александрова, доц. д-р Милен Томов, гл. ас. д-р Илияна Кунева, ас. Лора Микова, ас. Жанета Златева (от 1 юли 2019 г.).

Анотация: Проектът е съсредоточен върху описанието на граматичната система на съвременния български език. Във връзка с това е възприет подходът формалната страна на езика (морфология и синтаксис) да се описва самостоятелно и независимо от функцията (семантиката). Крайната цел на проекта е да се направи системно изложение на граматичните правила на съвременния български книжовен език. В частта за морфология описанието е съсредоточено върху детайлно представяне на формообразователните типове, свойствени на отделните класове лексеми, обособени по чисто формални критерии, а в частта за синтаксис – върху представянето на синтактичните структури, свойствени на словосъчетанията и изреченията в българския книжовен език.

Резултатите от проекта ще послужат за изпълнението на две основни цели, които предстои да се реализират: 1. Детайлно описание на книжовноезиковия инвентар по семантични категории и 2. Представяне на проблемните случаи от нормативния граматичен комплекс с оглед вземането на кодификаторски решения.

Проектът е ориентиран към две от приоритетните направления на Института за български език: *Теоретични езиковедски изследвания* и *Езикова култура*.

Резултати: тематично свързани студии и статии в областта на описателната граматика (морфология и синтаксис).

Проект: Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към българския книжовен език като фактор при кодификацията на нормите му

Звено: Секция за съвременен български

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 15.12.2016 – 17.12.2019 г. (удължен с една година – протокол № 3/28.01.2019 г. на НС)

Финансиране: Фонд „Научни изследвания“ (договор № ДН 10/5 от 15.12.2016 г.)

Ръководител: доц. д-р Руска Станчева

Участници: доц. д-р Руска Станчева, проф. д-р Йовка Тишева (СУ „Св. Кл. Охридски“), проф. д-р Красимира Алексова (СУ „Св. Кл. Охридски“), доц. д-р Милен Томов, гл. ас д-р Ивайло Янков (Институт за икономически изследвания – БАН), гл. ас. д-р Борис Гюров (Институт за икономически изследвания – БАН), гл. ас. д-р Илияна Кунева, ас. Лора Микова, ас. Жанета Златева

Анотация: Проектът е първото за България мащабно изследване на нагласите на българите по отношение на българския книжовен език като цяло и спрямо конкретни граматични норми в динамика. Получените знания имат ключово значение за вземането на адекватни решения при кодификацията на книжовната норма като елемент от езиковата политика, свързана от своя страна пряко с проблемите на националната идентичност.

Проектът има значителен потенциал за трансфер на знания в полето на лингвистиката и на всички социални науки, които изследват проблемите на обществената комуникация, обществените ценностни нагласи и въпросите на националната идентичност.

Проектът се вписва в две от приоритетните направления за изследване на Института за български език: *Теоретични езиковедски изследвания* и *Езикова култура*.

Резултати: 2 монографии, студии и статии.

Проект: Език. Личност. Общество

Звено: Секция по общо и съпоставително езикознание

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: проф. д.ф.н. Максим Стаменов

Участници: проф. д.ф.н. Максим Стаменов, доц. д-р Светлана Питкевич, гл. ас. д-р Иво Панчев

Анотация: Проектът е насочен към разработването на основни проблеми в областта на теоретичното езикознание, които са от съществено значение за изследването на българския език на съвременно равнище. Основната цел е да се идентифицират и изследват проблеми на езиковата теория и практика, които могат да създадат адекватна рамка за лингвистичните изследвания в България. В рамките на проекта се разработват две теми. Първата тема ***Противоположностите в езика и равнища на теоретичното им осмисляне*** (2018 г. – 2020 г.) е с ръководител проф. д.ф.н. Максим Стаменов и участници: проф. д.ф.н. Максим Стаменов, доц. д-р Светлана Питкевич, гл. ас. д-р Иво Панчев. Тя е посветена на антонимията като един от основополагащите механизми на структурообразуване на лексикално равнище в езика. Ще бъде направен анализ на възможностите за формиране на противоположности в опита на човека, при което те намират израз в даден конкретен език и/или в езика като способност с оглед на неговия изразен потенциал. Ще бъде проследено как веднъж формулирана, системата от конвенционално възприети антоними оказва своето обратно влияние върху възможностите човек да разпознава противоположностите в опита. При разработването на темата ще бъде използван лексикален материал от българския език, а при съпоставка на ниво частна теория на превода и практика на превода противоположностите ще се търсят и изследват чрез съпоставка на българска и руска лексика. Втората тема ***Аргументни структури, надежни рамки и синтактични конструкции за изразяване на семантичната роля Тръпник/Експериенцер*** (2019 г. – 2021 г.) е с ръководител проф. д.ф.н. Максим Стаменов и участници: проф. д.ф.н. Максим Стаменов и гл. ас. д-р Иво Панчев. Темата има за цел да разгледа ролята и функциите на тематичната роля *Тръпник* според начините на нейната реализация с морфологични, синтактични и лексикални средства в българския език, както и при междуезикова съпоставка с други езици (руски, английски и т.н.). Анализите ще разглеждат на синтагматично и парадигматично равнище възможностите за разпознаване, разграничаване и противопоставяне на тематичната роля *Тръпник* на морфологично, лексикално и синтактично равнище на описание, както и по какъв начин те се използват от прагматична гледна точка. Ще бъде направен опит да се представи в обобщен вид преживяващият субект с граматичните средства на езика. Ориентацията ще бъде към възможностите в това отношение на българския език, както и в съпоставка с други езици.

Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Теоретични езиковедски изследвания*.

Резултати: монография и студии

Проект: **Теория на терминологията**

Звено: Секция по терминология и терминография

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2019 г. – 2021 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: гл. ас. д-р Кристияна Симеонова

Участници: гл. ас. д-р Кристияна Симеонова, доц. д-р Марияна Витанова (Секция за етнолингвистика), гл. ас. д-р Екатерина Петкова, гл. ас. д-р Велислава Стойкова, ас. д-р Радостина Стоянова, Адриана Христова

Анотация: Целта на проекта е да обслужва развитието на терминологията и практическата дейност както на специалистите по терминология, така и на специалистите във всички останали научни и професионални области. Разработките в рамките на проекта се подчиняват на основните насоки в развитието на терминологичната наука – изучаване на общата терминологична теория, установяване на особеностите на българската терминология в когнитивно-концептуален и лингвистичен аспект. Освен за развитието на лингвистичната теория и терминологичната практика резултатите от изпълнението на проекта имат значение за развитието на всички отделни научни области, тъй като осигуряват теоретико-методологическите и приложни основи за създаването и усъвършенстването на терминологията в научната, общественно-политическата и учебната дейност. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Теоретични езиковедски изследвания*.

Резултати: сборник с тематично свързани студии и статии

Проект: **Българско-словашката междуезикова омонимия в контекста на славянските езици**

Звено: Секция за българска лексикология и лексикография

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Институт по славистика „Ян Станислав“ при Словашката академия на науките

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: международен обмен по двустранни спогодби на БАН

Участници: гл. ас. д-р Надежда Костова; от словашка страна: д-р Мария Кошкова, маг. Паулина Шмерингайова

Анотация: Лексикално-семантичният феномен на междуезиковата омонимия може да се разглежда като ключов проблем на съпоставителното изследване на славянските езици. Проектът е част от по-широко планирано изследване на славянските езици. Основната цел на проекта е изследване и теоретично описание на българско-словашката междуезикова омонимия, както и лексикографска обработка на междуезиковите омоними в практическата част на изследването. Значимостта на очакваните резултати се изразява в поставянето на изследването в по-широк контекст – българско-словашката междуезикова омонимия в съпоставка с други славянски езици. Ползата от проекта ще бъде с оглед на лексикографската практика. Проектът се отнася към направление *Теоретични езиковедски изследвания*.

Резултати: тематично свързани студии и статии.

Проект: **Съпоставително-типологични аспекти на лексикалните и граматичните изследвания в родствени и неродствени езици**

Звено: Секция за етнолингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Палмира Легурска

Анотация: Проектът е ориентиран към системното проучване и описание на лексикалната и граматичната система на българския език в съпоставка с други езици. В рамките на проекта се разработват две теми. Първата тема **Лексикални каталози за съпоставителни цели** (2018 г. – 2019 г.) е с изпълнител доц. д-р Палмира Легурска. Каталог в лексикално-семантичното изследване е инвентаризация на даден лексикално-семантичен материал от гледна точка на съществените, необходимите и достатъчните признаци, които конструират дадено явление от гледна точка на използвания изследователски метод. Целта е създаването на синхронизиран ономазиологичен каталог на метонимите на предметните имена (в български, руски, сръбски, френски и английски език). Ономазиологичният каталог се изготвя чрез използването на *единен метаезик* при представянето на лексикалните факти в отделните езици, *унификация* и усъвършенстване на семантичните преходи, проверяват се вложените данни и данните по отделните езици се синхронизират в единен каталог. Втората тема **Изработване на корпус на устойчивите сравнения в български език за съпоставителни цели (върху материал от българския национален корпус)** (2018 г. – 2020 г.) е с ръководител доц. д-р Палмира Легурска и участници доц. д-р Палмира Легурска и Теодора Кръстева. Цели се идентифициране на устойчивите сравнения по сравнителна дума и модул на сравнението в рамките на българския език. Традиционните образи, извеждани в лингвистичните разработки, въз основа на разнообразните им прояви в подбраните текстове ще бъдат допълнени с нови, актуални характеристики, разколебаващи клишетото на устойчивите сравнения. Разработваният продукт по лингвистични параметри би бил полезен както за по-детайлното разкриване на съответните доминанти в българския език, така и за провеждането на подобен тип разработки, извличане на междуезикови еквиваленти в други езици и съпоставителни лексикални и лингвокултурологични изследвания.

Проектът се отнася към приоритетните направления на Института за български език *Теоретични езиковедски изследвания* и *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: Електронни каталози на метонимичните семантични преходи и на устойчивите сравнения в българския език, студии и статии

Проект: **Етнокултура и национален комуникативен стил**

Звено: Секция за етнолингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2017 г. – 2020 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Неда Павлова

Участници: доц. д-р Неда Павлова, проф. д.ф.н. Мариана Георгиева, проф. д-р Мария Китанова, гл. ас. д-р Йоанна Кирилова, гл. ас. д-р Калина Мичева-Пейчева, гл. ас д-р Надежда Николова

Анотация: Проектът е насочен към разкриването и изучаването на културно-специфичните особености на комуникацията, на национално-културната съставляваща на речта. В рамките на проекта се разработват четири теми. Първата тема **Културни сценарии и речево поведение** (2017 г. – 2019 г.) е с ръководител доц. д-р Неда Павлова

и участници: доц. д-р Неда Павлова, проф. д-р Мария Китанова, гл. ас. д-р Йоанна Кирилова, гл. ас. д-р Надежда Николова. Във фокуса на изследванията по темата е речевото поведение на българина, което е разнообразно и многовариантно, но в същото време е ориентирано към типизация, т.е. към рамката на определени културни сценарии, основаващи се на перформативността. Втората тема *От закачката до оскърблението – дискурсивен анализ на обидните думи в конфликтногенни сценарии* (2017 г. – 2019 г.) е с изпълнител доц. д-р Неда Павлова. Във фокуса на изследването е агресията като лингвокултурен феномен, чиято етнокултурна специфика е представена в образите на езиковото съзнание и особеностите на комуникативното поведение на езиковата общност и може да бъде проследена чрез тяхното изучаване. Третата тема е *Метаезик и пунктуация* (юни 2017 г. – юни 2020 г.) с изпълнител проф. д.ф.н. Мариана Георгиева. Целта е да се изследва чрез методите на когнитивния и рефлексивния анализ позицията, контакта и дистанцията в синтаксиса като основа на синтактичното отношение и синтактичната връзка. Четвъртата тема *Властта на езика и медийният дискурс. Мониторинг* (юли 2017 г. – юли 2020 г.) е с ръководител проф. д.ф.н. Мариана Георгиева и участници: проф. д.ф.н. Мариана Георгиева, проф. д-р Мария Китанова, доц. д-р Неда Павлова, гл.ас. д-р Калина Мичева-Пейчева. Целта е мониторинг на езика на медиите – регистър на отклонения от книжовните норми; регистър на грешки в синтаксиса и стилистиката на медийния дискурс. Ще се анализират когнитивните проблеми при употреба и спазване на книжовните норми, за да се преодолеят и съответно да се постигне култура на писане, говорене и разбиране. Целта е да се допринесе методически за изграждане на културна езикова среда и езиково съзнание. Проектът се отнася към приоритетните направления на Института за български език *Теоретични езиковедски изследвания, Езикова култура, Езиково културноисторическо наследство на българите.*

Резултати: монографии, тематично свързани студии и статии.

Проект: Изследване на българска и словашка лексика със средствата на информационните технологии

Звено: Секция по терминология и терминография

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Институт по езикознание „Л. Щур“ при Словашката академия на науките

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: международен обмен по двустранни спогодби на БАН

Ръководител: гл. ас. д-р Велислава Стойкова

Участници: гл. ас. д-р Велислава Стойкова, гл. ас. д-р Екатерина Петкова; извънщатен сътрудник: ас. д-р Кристина Капанова (Институт за информационни и комуникационни технологии – БАН); от словашка страна: проф. д-р Мария Шимкова, гл.ас. д-р Даниела Майхракова, гл.ас. д-р Яна Левицка

Анотация: Цел на проекта е осъществяването на съвместни езиковедски изследвания на българска и словашка лексика със средства от областта на информационните технологии. Предвижда се да бъде извършен комплекс от изследователски дейности, насочени към проучване на обща и специализирана лексика, както и на устойчиви сравнения в двата езика с оглед на лексикалната им съчетаемост и вариативност.

Проектът е ориентиран към приоритетното направление на Института за български език *Теоретични езиковедски изследвания*.

Резултати: тематично свързани студии и статии

Езикова култура

Проект: **Езикова култура и езикова политика. Електронни ресурси за езикови консултации**

Звено: Секция за съвременен български език

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Татяна Александрова

Участници: доц. д-р Татяна Александрова, доц. д-р Катя Чаралозова, доц. д-р Руска Станчева, доц. д-р Милен Томов, гл. ас. д-р Илияна Кунева, ас. Лора Микова, ас. Жанета Златева

Анотация: Целта на проекта е поддържане на дейностите в Службата за езикови справки и изграждане на електронни ресурси за езиково консултиране чрез обогатяване на базата данни на справочника „Езикови справки по интернет“ (<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/>) и подобряване на неговите функционалности. Актуалността на проекта произтича от необходимостта да се създаде академичен електронен ресурс за езиково консултиране, основан на теорията и практиката на езиковата култура.

Научната значимост на проекта е свързана с възможността натрупаните данни да се използват за изследване на динамиката на книжовноезиковите норми и тяхната рецепция, както и в областта на теорията и практиката на кодификацията на книжовния език.

Обществената значимост на проекта се изразява в улесняване на достъпа до качествен, професионално разработен продукт, който ще задоволи нуждата от компетентна информация по езикови въпроси. Резултатите от проекта ще подпомогнат експертната и кодификаторската дейност на Института.

Проектът е ориентиран към две от приоритетните направления в изследователската дейност на Института: *Езикова култура* и *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: обогатяване на базата данни на справочника „Езикови справки по интернет“, тематично свързани статии.

Езиково културноисторическо наследство на българите

Проект: **Езикова и етнокултурна динамика на традиционните и нетрадиционните ценности в славянския свят**

Звено: Секция за етнолингвистика

Вид на проекта: колективен, международен

Партньори: Институт по славянознание при Руската академия на науките, Институт по славистика „Ян Станислав“ при Словашката академия на науките

Срок: 24. 07. 2018 – 24. 07. 2020 г.

Финансиране: Програма ERA NET RUS PLUS чрез Фонд „Научни изследвания“ – Call 2018 (проект #472–LED-SW). ДО 02/5 от 24.07.2018 г.

Ръководител: проф. д-р Мария Китанова

Участници: проф. д-р Мария Китанова, гл. ас. д-р Йоанна Кирилова, гл. ас. д-р Калина Мичева-Пейчева (Секция за етнолингвистика), проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, проф. д-р Елка Мирчева, доц. д-р Ваня Мичева (Секция за история на българския език)

Анотация: Проектът предвижда изучаване на общото и различното в историческата трансформация на йерархията на ценностите в славянските страни (Русия, България и Словакия) посредством многоаспектен анализ на традиционните и нетрадиционните ценности, като се съпостави тяхната динамика в Русия, България и Словакия. Изследването ще се базира върху езикови, фолклорни и исторически материали, което е интердисциплинарен анализ на базовите ценности (семейство, живот, любов, здраве, ум, природа и др.). В българската част на проекта се предлага проучване на определени ценности в трите типа култури: стара, традиционна и съвременна. В частта си *Традиционните ценности в асоциативния свят на съвременните българи* главната цел на изследването е да се систематизират ключовите концепти от духовната парадигма на българина въз основа на лексикографски източници и асоциативни анкети, за да се разкрие когнитивният опит на българина от тази епоха в отношението му към традиционните ценности. В частта си *Духовните ценности на българите в оригинални творби на българското Средновековие* главната цел е да се систематизират ключовите концепти от духовната парадигма на българина въз основа на конкретни творби, като са подбрани такива с различна хронология и представителен характер в жанрово и културно-историческо отношение. Стремещт е да се надраснат извороведският и езиково-текстологичният анализ, типични в медиевистиката, като постиженията в тази насока се допълнят с културологичен анализ. Подобен поход ще се приложи системно за пръв път към оригинални творби от средновековното книжовно наследство.

Проектът се отнася към тематичното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите.*

Резултати: тематично свързани студии и статии

Проект: Диастратичното вариране в речника на стария български и на стария румънски език

Звено: Секция за история на българския език

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Института за лингвистика „Й. Йордан – Ал. Росети“ на Румънската академия

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Финансиране: международен обмен по двустранни спогодби на БАН

Ръководител: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова

Участници: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, проф. д-р Елка Мирчева, доц. д-р Ваня Мичева, доц. д-р Явор Милтенов, доц. д-р Ивона Карачорова, доц. д-р Георги Митринов, гл.ас. д-р Магдалена Абаджиева; от румънска страна: доц. д-р Емануела Тимотин, доц. д-р Мария Станку-Истрате, доц. д-р Лиляна Агаке, д-р Мариус Мазило, д-р Кристанел Сава, докторант Анка Сапович

Анотация: В историята на езика диастратичният подход е нов метод, който дава широки възможности въз основа на писмените източници от различен жанр, време и тип да се реконструира динамиката в речниковия инвентар на книжовния език. Българският и румънският език имат различен произход и развой, но в диахрония тяхната съдба се преплита не само поради общото им съседство на Балканите, но преди всичко поради взаимните влияния. Съществена част от преводните произведения на византийската литература и някои оригинални български произведения съществуват както в славянска версия, така и в румънска. Тези факти дават възможност да се дискутира историческото писмено наследство и да се допринесе за по-дълбокото и всестранно разбиране как протича книжовният развой на Европейския югоизток; да се приложи нова методология в историческата лексикология; теоретичните разработки да се подплатят с нов емпиричен материал от ръкописи и текстове в българските и румънските книгохранилища. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: студии и статии на участниците в съществуващата румънска и българска научна периодика

Проект: Езикови ресурси от оригинални и преводни творби на Българското средновековие

Звено: Секция за история на българския език

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Вид на проекта: колективен, национален

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководители: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, проф. д-р Елка Мирчева

Участници: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, проф. д-р Елка Мирчева, доц. д-р Георги Митринов, доц. д-р Явор Милтенов, доц. д-р Ваня Мичева, гл.ас. д-р Магдалена Абаджиева

Анотация: Развитието на българския език на всяко едно езиково равнище може да се реконструира чрез изследванията върху преводната и оригиналната българска книжнина от епохата на Средновековието. Настоящият проект си поставя за основна цел да продължи системното и съответстващо на съвременните изисквания изследване на оригинални и преводни творби от различни жанрове и от различни периоди на българската езикова диахрония. Работи се по проучването на: ойконимичен и антропонимичен материал от Гюмюрджинско, Дедеагачко, Димотишко, Крумовградско, Ивайловградско по данни от османски (османотурски) данъчни документи от средата на XVI в.; старославянския превод на Прохирон – Закон градски; Преславският чети-миней за февруари; лекарственици и апокрифни медицински съчинения; текстове от книжнината на българските католици; както и по допълването на електронен корпус на средновековните славянски преводи и съответстващите им византийски източници.

Опитът за по-широк обхват на новите източници е продиктуван от стремежа да се открият различията в развоя на българската лексика при наличие и при отсъствие на пряк чуждоезичен кореспондиращ текст преди всичко от гръцки. На практика методологията при извличане на информация от преводен и от оригинален текст е различна.

Проектът се отнася към две от приоритетните направления на Института за български език: *Езиково културноисторическо наследство на българите* и *Извори за историята на българския език*.

Резултати: монографии, тематично свързани статии и студии.

Проект: Европейски лингвистичен атлас (ЕЛА)

Звено: Секция за българска диалектология и лингвистична география

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Институт за лингвистика „Й. Йордан – Ал. Росети“ при Румънската академия, които председателстват Международния комитет на ЕЛА

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Финансиране: международен обмен по двустранни спогодби на БАН

Ръководител: проф. д-р Лучия Антонова-Василева

Участници: проф. д-р Лучия Антонова-Василева; доц. д-р Ана Кочева, доц. д-р Илияна Гаравалова

Анотация: Посредством проекта *Европейски лингвистичен атлас* колектив от Института за български език участва в международното издание *Atlas Linguarum Europae (ALE)*. В него се картографират диалектните особености на всички езици на континента Европа, обхващащи седемте основни езикови групи – келтски, романски, германски, славянски, балтийски, угро-фински, кавказки, както и на други отделни езици, върху селищна мрежа от над 2 600 пункта. Отражават се лексикални особености по въпросник, проучващ названията на основни понятия от бита и природата на континента. Всяка карта се придружава от обстоен коментар, който изяснява лексемите в ономаσιологичен, семасиологичен и мотивационен аспект, като засяга и характерни въпроси на словообразователните и фонетичните варианти. Резултатите от лингвогеографското представяне способстват за изясняването на взаимовръзките между езиците на народите в Европа. Резултатите от изпълнението на проекта имат приложение в езикознанието, културологията, историята, европеистиката. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: лингвогеографски карти и коментари към тях за международното издание *Atlas Linguarum Europae*; студии и статии.

Проект: Общославянски лингвистичен атлас (ОЛА)

Звено: Секция за българска диалектология и лингвистична география

Вид на проекта: колективен, международен

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: проф. д-р Славка Керемидчиева

Участници: проф. д-р Славка Керемидчиева, доц. д-р Лиляна Василева, доц. д-р Кирил Първанов, доц. д-р Христина Дейкова (Секция за българска етимология), гл. ас. д-р Маргарита Котева, гл. ас. д-р Катерина Ушева

Анотация: *Общославянският лингвистичен атлас* е мащабен международен проект с участието на 13 национални комисии от европейските страни, в които живее славянско население. За разлика от националните атласи, в които се представят типологичните особености на един език, в *Общославянския лингвистичен атлас* обект на изследване са семейство близкородствени езици, като се картографират явленията, които имат общославянско значение. Данните на Атласа дават възможност да се стигне до праславянския език, да се проследят диалектните членения, да се открият особеностите на отделните диалекти и да се видят не само езиковите, но и културните връзки и взаимни влияния между славянските народи. Проектът има значение не само за приобщаването на българските учени към европейското изследователско пространство, но и за евроинтеграцията на България в областта на науката и духовната култура. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: лингвогеографски карти и коментари към тях за различните томове на атласа; пореден том на атласа – *Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразователная. Т. 11. „Степени родства“*; студии и статии.

Проект: Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика

Звено: Секция за българска диалектология и лингвистична география

Вид на проекта: колективен

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: Фонд „Научни изследвания“

Ръководител: проф. д-р Лучия Антонова-Василева

Участници: проф. д-р Лучия Антонова-Василева, доц. д-р Ана Кочева, доц. д-р Илияна Гаравалова, Кремена Дюлгерова-Узунова; чл.-кор. проф. д-р Николае Сараманду, проф. д-р Мануела Невачи (Институт за лингвистика „Й. Йордан – Ал. Росети“ при Румънската академия)

Анотация: Проектът е насочен към изследването и представянето на словесното богатство на българския език в контекста на езиковото многообразие на Европа на диалектно равнище. Лексеми от българските диалекти ще бъдат съпоставени с техните семантични съответствия по данни от многотомното международно издание *Европейски лингвистичен атлас* и архивните материали към него. Ще бъдат открити ономазиологичните и семасиологичните паралели, успоредиците при мотивацията на лексемите, успоредиците и различията в морфологичната и словообразователната им структура, съществени фонетични явления. Ще бъдат изработени карти на отделни явления, включващи архивни и литературни източници, в съпоставка с картите на ЕЛА. Значението на работата се състои в установяването на оригиналните елементи и паралелите между българското, славянското, балканското и европейското лексикално богатство на диалектно равнище. Проектът се отнася към приоритетното

изследователско направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: статии, студии, карти и коментари към тях на електронна страница на проекта, както и в различни наши и чужди издания; доклади у нас и в чужбина на различни научни форуми

Проект: Съвременната българска антропонимна система (мода на личните имена в българските градове)

Звено: Секция по ономастика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: проф. д.ф.н. Анна Чолева-Димитрова

Участници: проф. д.ф.н. Анна Чолева-Димитрова, гл. ас. д-р Мая Влахова-Ангелова, тл. ас. д-р Надежда Данчева, докторант Кристина Петрова

Анотация: Проектът цели да представи актуалното състояние на българската антропонимна система. Посветен е на актуални проблеми на обществения и личния живот на българите и има пряко отношение към изучаването и запазването на езиково културноисторическо наследство, а също и към повишаване на езиковата култура. Обект на изследване са личните имена на новородените деца в трите най-големи града и няколко средни по големина градове в страната в периода 2014 – 2018 г. Целта на изследването е данните от средните по големина градове да бъдат сравнени с данните от трите най-големи града, както и да се извърши съпоставка на териториален принцип – Източна България спрямо Западна България. В резултат ще бъдат направени изводи за тенденциите при именуването и за разликите в предпочитанията на българските родители в различна социална среда. Резултатите от подобни изследвания по традиция предизвикват голям обществен интерес. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: тематично свързани студии и статии.

Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка

Проект: Многоезикови ресурси за CEF.AT от областта на законодателството (Multilingual Resources for CEF.AT in the legal domain)

Звено: Секция по компютърна лингвистика

Вид на проекта: колективен, международен

Партньори: Изследователски институт по лингвистика, Унгарска академия на науките (координатор); Университетът в Загреб, Хърватия; Институт по компютърни науки, Полска академия на науките; Институт за изкуствен интелект, Румънска академия; Институт по лингвистика „Людовит Щур“, Словашка академия на науките; Институт „Йожеф Стефан“, Словения

Срок: 01.10.2018 г. – 30.09.2020 г.

Финансиране: Изпълнителна агенция за иновации и мрежи. Механизъм за свързване на Европа

Ръководител: проф. д-р Светла Коева

Участници: проф. д-р Светла Коева, проф. д-р Тинко Тинчев, гл. ас. д-р Валентина Стефанова, гл. ас. д-р Цветана Димитрова, гл. ас. д-р Димитър Георгиев (до 18.02.2019), Мартин Ялъмов, Валери Костов (от 25.02.2019)

Анотация: Основната цел на проекта (<http://marcell-project.eu>) е разработването на устойчива инфраструктура за събиране и семантична обработка на документи от националното законодателство (законали, постановления, наредби и др.) на България, Полша, Румъния, Словакия, Словения, Унгария и Хърватия в помощ на обучението на съвременни системи за автоматичен превод. Конкретните задачи на екипа от Института за български език включват: създаване на инфраструктура за автоматично събиране, предварителна обработка и лингвистична анотация на документи от националното законодателство на България; семантична сегментация на данните; междуезиково семантично съотнасяне между различни по големина части от текстовете (думи, фрази, изречения, абзаци).

Резултатите от проекта са предназначени за системите на Платформата за автоматичен превод на Механизма за свързване на Европа (CEF.AT). Качеството на автоматичния превод зависи от обучението на системите за превод на базата на голямо количество преводни документи от дадена тематична област. Значението на автоматичния превод нараства все повече заедно с нарастването на икономическите, политическите и културните връзки между отделните (европейски) държави.

Проектът се разработва в рамките на приоритетното направление на Института за български език *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: инфраструктура за автоматично извличане и семантична обработка на многоезикови документи; лингвистично обработени и семантично свързани данни от областта на законодателството за седем европейски езика

Проект: Семантична мрежа с широк спектър от семантични релации

Звено: Секция по компютърна лингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 17.12.2016 г. – 17.06.2020 г. (удължен с шест месеца – протокол № 1/14.01.2019 г. на НС)

Финансиране: Фонд „Научни изследвания“

Ръководител: проф. д-р Светла Коева

Участници: проф. д-р Светла Коева, проф. д-р Тинко Тинчев, гл. ас. д-р Валентина Стефанова, гл. ас. д-р Мария Тодорова, гл. ас. д-р Светлозара Лесева, гл. ас. д-р Цветана Димитрова, д-р Ивелина Стоянова, Христина Кукова, Мартин Ялъмов

Анотация: Проектът предлага фундаментално научно изследване в областта на семантиката на естествения език. Основната цел на проекта е обогатяване на лексикално-семантичната мрежа УърдНет с гъста мрежа от семантични релации, а основният обект на изследване е Българската лексикално-семантична мрежа БулНет (<https://dcl.bas.bg/semantichni-mrezhi/>). Проектът е свързан с дефиниране и извод на концептуални фреймове, описващи съчетаемостта между: семантични релация,

глаголни синонимни множества от даден семантичен клас и именни синонимни множества, принадлежащи към подходящ семантичен клас или класове.

Очакваните резултати включват: формулиране на нови семантични релации и организирането им в единна семантична мрежа; описание на концептуални фреймове, представящи съчетаемостта между множества от семантични класове и семантични релации, както и формулиране на техните свойства и взаимозависимостите помежду им; представяне на концептуалните фреймове в лексикално-семантичната мрежа УърдНет.

Създаването на модел за комплексно описание на семантичното знание има общотeorетично значение, а неговото приложение предполага успешното разработване на езикови ресурси и компютърни приложения за обработка на естествения език на семантично равнище.

Проектът се разработва в рамките на две от приоритетните направления на Института за български език: *Теоретични езиковедски изследвания* и *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Форма на представяне на резултатите: сборник със студии и статии, представящи теоретичната работа; семантични ресурси за компютърна обработка на езика, достъпни в интернет

Проект: **Обогатяване на лингвистични ресурси с деривационно свързани несвободни фрази**

Звено: Секция по компютърна лингвистика

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Институт за изследване на изкуствения интелект „Михай Дръгънеску“ към Румънската академия

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: международен обмен по двустранни спогодби на БАН

Ръководител: гл. ас. д-р Светлозара Лесева (от българска страна)

Участници: гл. ас. д-р Светлозара Лесева, гл. ас. д-р Цветана Димитрова, гл. ас. д-р Мария Тодорова, гл. ас. д-р Валентина Стефанова, д-р Ивелина Стоянова; от румънска страна: ст. изсл. II ст. д-р Верджиника Митителу, Раду Йон, Елена Ирмия, Тибериу Борош, Соня Пипа, Мария Митрофан

Анотация: Целта на проекта е разпознаването и описанието на несвободни фрази, най-често глаголни, и техни производни несвободни фрази (*разбивам сърцето > разбиване на сърцето; разбивач на сърца*), включително на номинални и адективни групи с причастия и др. По-конкретно са включени следните задачи: описание на несвободните фрази, техните производни и отношенията между тях в лингвистични ресурси (Българския и Румънския уърднет); автоматичното откриване на такива единици в корпуси за целите на различни приложения. Описанието на несвободни фрази и производните им позволява създаването на по-точна картина за използването и дистрибуцията им, както и извличането на смислови връзки и автоматичното разпознаване на формално различни, но семантични близки и синтактично съотносими структури. Проектът се отнася към тематичното направление *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: обогатено съдържание на Българския уърднет (чрез описание на несвободните фрази и техните деривати несвободни фрази), корпуси с анотирани несвободни фрази; усъвършенствана система за автоматично разпознаване и анотация на несвободни фрази; статии и студии

Проект: **Български национален корпус**

Звено: Секция по компютърна лингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: проф. д-р Тинко Тинчев

Участници: проф. д-р Тинко Тинчев, гл. ас. д-р Мария Годорова, гл. ас. д-р Светлозара Лесева, д-р Ивелина Стоянова, Кузман Белев (до 06.02.2019)

Анотация: Българският национален корпус е голям динамично развиващ се корпус, представящ съвременното състояние на българския език (<http://dcl.bas.bg/bulnc/>). Корпусът съдържа и преводни текстове на 47 езика. При създаването на корпуса се прилага унифициран подход за събиране, предварителната обработка, анотация и достъп до езиковите данни.

Основните цели на проекта са: увеличаване на обема на Българския национален корпус и разширяване на възможностите за достъп до него. Изпълнението на проекта е свързано с автоматично идентифициране и събиране на подходящи документи от интернет, извличане на описателни метаданни за тях и автоматична лингвистична анотация на събраните текстове. Предвижда се подобряване на системата за търсене (<http://search.dcl.bas.bg>) в Българския национален корпус (разширяване на функционалностите, опростяване на начините за използване, подобряване на бързината при показване на резултатите), както и подбор на корпусните единици, които ще бъдат използвани в системата.

Изпълнението на проекта ще осигури по-ефективното приложение на Българския национален корпус за разнообразни изследователски и образователни цели, както и при лексикографското описание на актуалното състояние на българския език.

Проектът се разработва в рамките на приоритетното направление на Института за български език *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: многоезиков корпус, фокусиран върху представянето на съвременното състояние на българския език; онлайн система за търсене в Българския национален корпус; студии и статии, представящи теоретичната работа и практическото приложение на създадените ресурси и програми за обработка на езика

Проект: **Разработване на иновативна услуга в направление *езикови технологии***

Звено: Секция по компютърна лингвистика

Партньор: „Тетраком Интерактивни решения“ ООД (координатор)

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 01.08.2018 г. – 31.12.2019 г.

Финансиране: Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014–2020 г. на Министерството на икономиката

Ръководител от страна на Института за български език: проф. д-р Тинко Тинчев

Участници: проф. д-р Тинко Тинчев, д-р Ивелина Стоянова

Анотация: Проектът е насочен към разработване на иновативна софтуерна услуга за количествен и качествен анализ на информация от многобройни източници в реално време. Услугата ще позволява висока степен на автоматизация при категоризация и клъстеризация на обработваните текстове, ще бъде уеб базирана и ще предоставя възможност за връзка в реално време с източника на информация, така че всяка промяна на информацията ще се отразява на анализа и резултатите от него. Услугата е предназначена за бизнес потребители, потребители в сферата на образованието, както и правителствени и неправителствени организации (основно екологични организации, за които услугата ще бъде предоставяна безвъзмездно).

Проектът спада към тематичната област „Информационни и комуникационни технологии и информатика“ от Иновационната стратегия за интелигентна специализация в направление „Езикови технологии“ и се осъществява в партньорство с „Тетраком интерактивни решения“ ООД.

Проектът се разработва в рамките на приоритетното направление за Института за български език *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: система за обработка и анализ на многоезиково съдържание; езикови ресурси, подобряващи работата на системата за анализ на многоезиково съдържание

Проект: Онлайн библиография на славянското езикознание

Звено: Секция по терминология и терминография

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Институт по славистика при Полската академия на науките

Срок: 2018 г. – 2020 г.

Финансиране: международен обмен по двустранни спогодби на БАН

Ръководител: гл. ас. д-р Екатерина Петкова

Участници: гл. ас. д-р Екатерина Петкова, гл. ас. д-р Велислава Стойкова (от октомври 2018 г.); от полска страна: д-р Павел Ковалски, Якуб Банасяк

Анотация: Проектът включва теоретична и приложно-методологична част – изграждане на информационна система в областта на езикознанието и обогатяване на библиографската база данни на славянското езикознание в Полша и България от началото на XXI в. За целта се изработват и прилагат подходящи лингвистични методи и инструменти, като например метод на езиково моделиране при извличане на информация. Изработва се набор от ключови думи от българската лингвистична терминология като еквивалент на полския модул (полска лингвистична терминология) на базата от данни iSybislaw. Осигурен е свободен достъп до базата данни (линк), с което се подпомага работата на международната езиковедска общност и развитието на славистичните изследвания в частност. Проектът се отнася към приоритетното изследователско направление на Института за български език *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Форма на представяне на резултатите: обогатяване на базата от данни с български материал, студии и статии върху особеностите на базата данни iSybislaw.

Проект: **Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия**

Звено: Секция за българска диалектология и лингвистична география

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2019 -2021

Финансиране: Фонд „Научни изследвания“

Ръководител: доц. д-р Ана Кочева

Участници: доц. д-р Ана Кочева, проф. д-р Славка Керемидчиева, гл. ас. д-р Маргарита Котева, докторант Ализа Халил

Анотация: Основната цел на проекта *Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия* е да създаде интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия в интернет, която ще представи както пред научната, така и пред широката общественост у нас и в чужбина езикови и етнографски материали, аудио- и видеозаписи, а също и галерия от снимки, свързани с кулинарната култура на българите като част от националната идентичност. Материалът ще бъде актуален и автентичен, събран по време на експедиции. Проектът е оригинално научно-приложно изследване както по своя замисъл и методика, така и по своята реализация, като е съобразен с най-новите съвременни технологии. Широката популяризация на картата има за цел да предизвика голям обществен интерес към националната кухня и разпространението на българския език и диалекти във и извън държавните граници. Проектът се отнася към следните тематични направления на Института за български език: *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка* и *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: компютърно приложение в интернет (електронна база от данни и интерактивна кулинарна карта).

Участие на сътрудници на Института за български език в проекти на други звена на БАН:

Проф. д.ф.н. Анна Чолева-Димитрова, гл. ас. д-р Мая Влахова-Ангелова, гл. ас. д-р Надежда Данчева, Кристина Петрова, Красимир Коилов: **Следи от тракийския език в българската ономастика** – подтема 8 към проект „Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности, цивилизационни взаимодействия и наследство от древността“ (общоакадемичен и международен проект с участието на 25 института на БАН); ръководители на подтема 8: чл.-кор. д.и.н. Васил Николов; ръководител на екипа от Института за български език: проф. д-р Анна Чолева-Димитрова. Изследването е насочено върху обобщаването на данни, получени при теренни изследвания на българските местни имена – микротопоними (топоними, ойконими и хидроними). В периода 2018 г. – 2019 г. се работи по подтема *Топонимите – наследство от древността*: изследване на оними, свързани с наличието на сол по българските земи. Срок: май 2016 г. – май 2019 г.

Проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова: **Изкуства, литература и власт в контактните зони (Православие и Ислям; Православие и Католицизъм). Прославата на властта срещу оспорването на властта.** Проект по ЕБР към Института за исторически изследвания на БАН с партньорска организация Института по

археология и история на изкуството Клуз-Напока, Румънска академия. В проекта участват български учени от Института за исторически изследвания, Института по изкуствознание, Института за български език и Кирило-Методиевския научен център на БАН. Ръководител от българска страна е проф. д.и.н. Иван Билярски.

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Доц. д-р Ивона Карачорова: **Песнивецът на цар Иван Александър. Изследване и издание (втори етап)**. Към проект „Изследване и издание на три ръкописа от времето на цар Иван Александър“ на Кирило-Методиевския научен център при БАН.

Срок: 2018 г. – 2019 г.

Проф. д-р Мария Китанова: **Българският литературен пантеон и славянският свят в научното наследство на Борис Йоцов. Реконструкция на идеите**. Проект на Института за литература при БАН, финансиран по договор с Фонд „Научни изследвания“, с ръководител проф. д.ф.н. Румяна Дамянова.

Срок: 2017 г. – 2019 г.

Гл. ас. д-р Симеон Стефанов: **Местно производство, облекло и езиково богатство (Принос към историческата лингвистика и антропологията на облеклото)**. Проект към Института за етнология и фолклористика с етнографски музей при БАН (партньорска организация на Софийския университет и Архива на БАН, ръководител проф. д-р Маргарет Димитрова), финансиран по договор с Фонд „Научни изследвания“.

Срок: 2018 г. – 2019 г.

Проекти, които не са част от научноизследователския план за 2019 г.:

Националната научна програма **„Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“**, финансирана от МОН по договор за сътрудничество между БАН, СУ и други висши учебни заведения.

Срок: 01.01.2019 г. – 31.12.2019 г.

Ръководители: доц. д-р Татяна Александрова; проф. д-р Диана Благоева; проф. д-р Лучия Антонова-Василева

Институтът за български език участва със следните задачи:

Създаване и обогатяване на комплекс от въпроси, отговори и кратки бележки по актуални езикови проблеми

Участници: доц. д-р Татяна Александрова; доц. д-р Руска Станчева; доц. д-р Катя Чаралозова; доц. д-р Милен Томов; гл. ас. д-р Илияна Кунева; ас. Лора Микова; ас. Жанета Златева, както и доц. д-р Цветелина Георгиева, проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, проф. д-р Диана Благоева, проф. д-р Сия Колковска, проф. д-р Мария Китанова, доц. д-р Палмира Легурска, доц. д-р Георги Митринов, доц. д-р Марияна Витанова, доц. д-р Ваня Мичева, доц. д-р Илияна Гаравалова, д-р Ивелина Стоянова, гл. ас. д-р Надежда Костова, гл. ас. д-р Атанаска Атанасова, гл. ас. д-р Иво Панчев, ас. д-р Магдалена Абаджиева, гл. ас. д-р Йоанна Кирилова, гл. ас. д-р Светлозара Лесева, гл.

ас. д-р Мария Тодорова, гл. ас. д-р Калина Мичева, гл. ас. д-р Мая Влахова-Ангелова, Красимира Фучеджиева

Резултати: 1) въвеждане на нови 500 потребителски въпроса и техните отговори по актуални езикови проблеми в справочника „Езикови справки по интернет“

<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/>; 2) научна редакция на отговорите; 3) оптимизиране на функциите и интерфейса на онлайн справочника; 4) създаване, редактиране и публикуване в https://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/ на 52 езикови бележки по въпросите на съвременния книжовен език, историята, диалектите, произхода и значението на думите в българския език и др.

Разширяване и обогатяване на съдържанието на Картата на диалектната делитба на българския език

Участници: проф. д-р Лучия Антонова-Василева; проф. д-р Славка Керемидчиева; доц. д-р Лиляна Василева; доц. д-р Ана Кочева

доц. д-р Илияна Гаравалова; доц. д-р Кирил Първанов; гл. ас. д-р Маргарита Котева; гл. ас. д-р Катерина Ушева; докторант Ализа Халил; проф. д-р Мария Китанова; доц. д-р Георги Митринов

Резултати: разширяване на мрежата от пунктове на дигиталната Карта на диалектната делитба на българския език; увеличаване на броя на въпросите по програмата на БДА, които се отразяват на Картата на диалектната делитба от областта на фонетиката, морфологията, синтаксиса, лексиката; увеличаване на броя на акустичните образци от българските диалекти, приложени към картата; разширяване на възможностите за използване на данните за българските диалекти в обучението по български език и при работата по въпроси, свързани с особеностите на българските говори във и извън съвременните държавни граници.

Осъвременяване на лексикографските ресурси

Участници: проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова; проф. д-р Диана Благоева; проф. д-р Сия Колковска; доц. д-р Цветелина Георгиева; гл. ас. д-р Атанаска Атанасова; гл. ас. д-р

Ванина Сумрова, гл. ас. д-р Надежда Костова; Светломира Манова.

Резултати: Осъвременяване на лексикографските ресурси: преработване, допълване и осъвременяване на 2000 компютърни страници от издадени преди 1990 г. томове на „Речник на българския език“; научна и техническа редакция на преработените части.

Проект: *Написаното остава. Пиши правилно!*

Срок: 2019 г. – 2021 г.

Ръководител: проф. д-р Светла Коева

Участници: проф. д-р Светла Коева, проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, проф. д-р Диана Благоева-Стефанова, проф. д-р Елка Мирчева, проф. д-р Лучия Антонова-Василева, доц. д-р Ваня Мичева, доц. д-р Явор Милтенов, гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева-Йорданова, доц. д-р Илияна Гаравалова, гл. ас. д-р Катерина Ушева, гл. ас. д-р Симеон Стефанов, ас. Красимира Фучеджиева, доц. д-р Цветелина Георгиева, гл. ас. д-р Атанаска Атанасова, гл. ас. д-р Калина Мичева-Пейчева, гл. ас. д-р Йоанна Кирилова, ас. Теодора Кръстева, доц. д-р Милен Томов, гл. ас. д-р Илияна Кунева, Жанета Златева, ас. Лора Микова, Кристина Петрова, гл. ас. д-р Мая Влахова-Ангелова,

гл. ас. д-р Надежда Данчева, гл. ас. д-р Светлозара Лесева, гл. ас. д-р Валентина Стефанова, гл. ас. д-р Мария Тодорова, Мартин Ялъмов, Христина Кукова.

Планът е приет на заседание на НС на Института за български език на 25 март в2019 г.